

Prekásno!

Iz mesta sem bežal v samotni log
Srdit se na svojo usodo.
Molčala so débla siva okrog,
Ko ném sem razmišljal nezgodo.
Tolažbe nikjer za dušo trpečo,
Nikjer ni nádej na boljšo srečo! . . .
Brezup mi je v duhu vprašanje oživil:
Kaj li sem zakrivil?

In slíšal sem glas skrivnostno-globòk:
Ne toži ljudij ni usode!
Ti dél si jedino svojih otròk,
Ti sam si kriv vse nezgode.
Zatòpi se v svoja minula dejanja,
Ne brani se trpkega piti spoznanja! . . .
Pokril sem si lice in vzdihnil sem glasno:
»Prekásno, prekásno!« . . .

Dolénjec.

Dokaz.

Ód tebe sem dròbno pismo dobil,
Da z drugim si zdaj zaročena,
Da tvoj izvoljenec blag je in mil,
Da bodeš mu srečna žena.
Razvnela se v srci mi ni zavist,
In ljubosumje se ni m' vnelo;
Tresoče roké sem bral tvoj list,
In vènderle bral ga veselo.

V življenji je méni, predobro véim,
Usojena grenka kupa:
Ko tebe sem nékdaj ljubil ném,
Ves čas sem te ljubil brez upa.
Da brídsko danes ne tožim jaz,
Ko drug te ljubimec je snubil,
To bodi najvidnejši tibi dokaz,
Da sem te resnično ljubil!

Dolénjec.

Jezikoslovne drobnosti.

1. Es handelt sich — se gré.

V novejšem času beremo po naših časopisih večkrat stavke, kakor so ti-le: »Pri bližnjih volitvah se ne gré samó za tó, da se za poslance izberejo narodni možje« i. t. d.; »Ko bi se šlo za to, napraviti novo cesto« i. t. d.; »Na Koroškem se gré za obstoj slovenske narodnosti« i. t. d., i. t. d. V prejšnjih časih se je rabil glagol iti v tem pomenu brez reflektivnega zaimka, ako se je sploh rabil; pisali smo samó *gré*, *bi šlo* in enako. Takó so pisali, kolikor véim, tudi naši stari. V tem smo se strinjali z drugimi Slovani in Neslovani, od katerih se je ta način govorjenja zatrosil k nam.

Hrvat in Srb govorita *radi se o tome* poleg *ide mi za glavu* in *o glavu*. Čeh pravi *jedná se tu o jeho čest, o jeho život* poleg *jde běží o život, o čest, o hrdlo* ali pa tudi *tu je, není o čest, hrdlo: je tu o naše peníze; kdyby o duši nebylo, raději do vody skočiti jsme volili*. Poljak pravi *idzie o co* in *chodzi o co* es handelt sich um etwas; lužiški Srb govori enako: *tu wo ničo male njepóhđše* hier wird es über nichts Kleines hergehen, hier wird es sich um nichts Kleines handeln, poleg tega pa tudi kakor Čeh *wo čo se jedna* worüber handelt es sich (*jednati* handeln, trachten einig, eins zu werden: *jeden*). Tudi Rus ima poleg *sprášívaetsja* in *savísitv od togó* prej naštetim podobno reklo: *dělo idětv o tom* es handelt sich darum. Kaj vidimo torej pri Slovanih? Vsi rabijo „iti, hoditi“ v pomenu „es handelt sich, es geht um etwas, es gilt etwas“ brez ozirnega zaimka. Tudi Litavec pravi: *tà pravà èit ant gyvaištieš ar smertieš* es handelt sich hier um Leben und Tod (*èit, eimè žīti*). Naš jugozapadni sosed rabi prav takó *andare: ne va della vita, dell onore, dell interesse* poleg *si tratta della vita* i. t. d. Enako govori Francoz *il y va*. Anglež si pomaga z reklam *the question is*; torej je »Sein oder Nichtsein, das ist die Frage« (in takó tudi slovenski »biti ali ne biti, je vprašanje«) popolnoma suženjska preloga znanega Hamletovega izreka. — Kaj je sklepati iz vsega? Da je pisati samó *gré* brez *se*. Od kod pa se je neki ta *se* vrnil v slovensko pisavo? Iz nemščine. Nemec pravi: es gilt etwas, es geht um etwas, najrajši pa: es handelt sich um etwas. Nemščine zmožni Slovenci so videli, da se „es handelt sich“ skoraj vedno prelaga z *gré*; ker pa ima nemščina v tem réklu »sich«, pritaknili so „se“ še slovenskemu „gré“. Pripomogel je k temu gotovo tudi nekoliko slovenski pasiv *se gré* „man geht“. Torej nov primér za mešanje jezikov. Kakó nam je pisati v knjižni slovenščini, more iz zgoraj povedanega pač vsak sam posneti.

2. Gledé tega, gledé na to.

Gospod Lekše piše v svoji pozora vredni razpravi „Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in pismu“ (Dom in Svet III.) pod št. 10. na str. 85. o predlogu »gledé«, da je raba tega predloga z rodivnikom po nemškem duhu, češ, da odgovarja nemškemu „in Anbetracht dessen, mit Rücksicht auf“. Rad pritrjujem, da je ta predlog iz novejšega časa in iz nemščine preložen, ne sicer morda iz »in Anbetracht dessen« ali »mit Rücksicht auf«, ampak iz katere od teh le oblik: »betreffend, bezüglich, hinsichtlich«, najbrž iz poslednje. Mi imamo to besedo pač od Hrvatov: *gledé* betreffend, bezüglich; v starejših naših pisateljih in slovnicačah je ni zaslediti. Iz tega torej tudi razvidimo, koliko je prav za prav vredna. Lekše piše zastran našega *gledé* dalje: »Združevati nam je vedno gledé s sklonom, katerega zahteva

glagol, čegar deležnik je gledé. Potem takem *gledé to* ali *gledé na to*, *gledé na okoliščine*, *gledé na sposobnosti* i. t. d. Res da je naš sedanji predlog po svoji obliki deležnik (ne od *gledati*, ampak od glagola *gleděti*, v I. os. ednine *gledim*, kakor še govore Štajerci na vzhodu in Kajkavci, stsl. *ględěti*, *ględędę*, *ględěši*, part. *ględę*; Srbi uporabljajo to obliko poleg *gledam*); ali da se mora ta deležnik združevati samó s toživnikom ali s predlogom *na*, ne zdi se mi prav resnici podobno. Predloga *gledé* sè samim suhim toživnikom še nikjer nisem bral; Hrvatje sami, kateri so nam ga posodili, združujejo ga vedno z rodivnikom. Je-li pa res, da se *gledati*, *gleděti* združuje samó s toživnikom? Nasledni primeri nam bodo pokazali, da je tudi rodivnik navaden: stsl. inogo gledaj korablja *ѣлѣтъ περιβλέψαι τὴν σκίζην*; nsl. pogledajte mojih rok, pogledajte limbarjev ¹⁾ na polju, on gleda svojih dveh hčerí, sonca poglej, wirf einen Blick auf die Sonne; srb. tu momci gledaju djevojaka, ugledala udovice crne; mr. (sestra) hl'adyt' kōnća tomu; vr. čto ty stalъ, da čego gljadiшъ; pol. wyględać czego; dsrb. gl'edajucy tych bytšych gnjezdov i. t. d., i. t. d. Najdeš jih v Miklošičevi Vergl. Gr. IV. 492 ns., nekaj tudi 487: „der gen. steht bei verba transitiva, welche eine sinnliche oder geistige wahrnehmung ausdrücken.“ *Gledé* z rodivnikom torej ni proti slovnici; nemčizna se mi zdi toliko, da je iz nemščine preložena beseda. Ali naj jo popustimo zategadelj? Preveč se je že vkoreninila, da bi jo bilo moči izrúti; preden jo zavržemo, morali bi si poiskati druge primerne besede. Kje jo vzeti? Ker nam dobro služi, pustimo jo v božjem imenu in združujmo jo sedaj z rodivnikom, sedaj pa s predlogom „na“, kakor je bolj prikladno stavku, z „na“ sosebnó tedaj, kadar bi se nakopičilo preveč rodivnikov.

3. Rajtinga — rod.

Po Ant. Raiči izdani rokopis „Stapleton“ ima v evangeliji za 2. adventno nedeljo ta-le stavek: »Sarisnizo Vom poueim, de na bo praefhla ta raitinga (olli roiftuu), datler fe bode tu Vse fgodillu.« Izdatelj nam v svoji razpravi o jeziku tega spomenika po nepotrebnem na široko razlaga besedo »rajtinga — reitung, račun«, ničesar pa ne pové o tém, kakó more na našem mestu stati ta beseda v pomenu »rod«. Jaz si stvar razlagam takó-le: V latinskih prelogah (tudi v Vulgati) stoji na našem mestu povsod *generatio*. Prvi del te besede (gene-) je bil najbrž tiskan v prejšnji vrsti in v naglici je prelagatelj bral samo *ratio*, kar je brez pomišljanja preložil suženjski in po besedi: *ratio* »račun — rajtinga«. Da pa ta beseda ne ustreza, zapazil je

¹⁾ Ta beseda je že v Sl. Čbeli II. 2. str. 156. prav razložena: »*limbar* ni družiga kakor spačena nemška beseda ‚Lilienberg‘. Lilienberg je bilo namreč imé gradu, od kteriga ima Limberska gora ime, po kteri so tisto besedo posneli.«

kesneje ali on sam ali pa drug kedó, ki je njegov rokopis rabil, ter je pri-stavil v oklepih besedi »olli roiftuu«, ne dosti bolj premišljeno, ker nje-gova preloga kaže, da je besedo *generatio* imel za subst. actionis. Da je prelagatelj Stapletona tudi sicer bil precej slabo podkovan in nagel, kaže nam poleg drugih primerov sosebno preloga: ie k nemu en kapitan stopil, S iemenam Centurio (štev. 8.)!

Dr. K. Štrekelj.

(Dalje prihodnjič.)

Jért, irt, irta.

Za ime ptice *corvus glandarius* imamo besedo sójka, šójka, šója, gorenjski krivo šóga. Zraven tega se čita v Cigaletovem besednjaku pri besedi háher: *irt, irta*, v Markovem: *irt, m.* der nussháher, die nuss-krahe (pica nucifraga Klein.) V Miklošičevem „etymologisches wörterbuch der slawischen sprachen“ stoji: *jert, irt* nussháher. Od kod imamo Slovenci to besedo, ki ni znana drugim slavenskim jezikom? Miklošič „etym. wört.“ pri besedi: mačka, muca, muna, katze, opaža to-le: „das wort beruht wahr-scheinlich wie d(deutsch) mieze auf dem namen Maria, serb. maca Maria. Thiernamen aus personennamen sind häufig.“ Šojka se vidéva po hišah in po dvoriščih. V Varaždinu na Hrvaškem so šojki rékali matjaš od Matthias. Stavim, da je *jert* tudi tako ime človečje. Žensko ime Gertrud je prekrojil Slovenec na Jédrt. Spočetka je bilo gotovo Jértrt za Jer-trud (kakor Jérman od Herman), a od Jértrt je kar samó po sebi, če hitro izgovoriš: *jert jért*, od *jért* pa *irt* (kakor govoré ktiri za ktéri), in z ženskim pristavkom *a*: *irta* od *jérta*, danes brez *t*: *Jéra*.

M. Valjavec.

Književna poročila.

III.

Dr. V. Oblak, »Das älteste datirte slovenische Sprachdenkmal«, 1891. 8°. 40 str. (Posebni natisek iz časopisa »Archiv für slavische Philologie« XIV. 192—235).

Iz dobe pred Truberjem imamo Slovenci prav malo jezikovnih spo-menikov. Naš neumorni dr. Oblak nam je v zgoraj imenovani razpravi podal nov prispevek, ki je tem večje važnosti, ker je med vsemi datiranimi slo-venskimi teksti najstarejši in pisan v malo poznanem narečji beneških Slo-vencev. Po starosti zavzema med našimi rokopisi četrto mesto; razen bri-